

To cite this article: Özsüzen, R.S., Özcan, U. (2026). Yeniden İşlevlendirmede Evrensel Tasarım Anlayışı: Cendere Sanat Müzesi. International Journal of Social and Humanities Sciences (IJSHS), 10(1), 165-178

Submitted: May 01, 2026

Accepted: June 20, 2026

YENİDEN İŞLEVLENDİRMEDE EVRENSEL TASARIM ANLAYIŞI: CENDERE SANAT MÜZESİ

Ramazan Selman Özsüzen¹

Uğur Özcan²

ÖZET

Bu çalışma, müze mekânlarının erişilebilirliğini ve kapsayıcılığını değerlendirmek amacıyla evrensel tasarım ilkeleri çerçevesinde bir inceleme sunmaktadır. Cendere Sanat Müzesi, İstanbul'un Sarıyer ilçesinde, endüstri mirası niteliğindeki eski Cendere Pompa İstasyonu'nun dönüştürülmesiyle kültürel yaşama kazandırılmış çağdaş bir sanat merkezidir. Endüstriyel mimarinin özgün karakterini koruyarak yeniden işlevlendirme yaklaşımıyla tasarlanan müze, sergi alanları, atölye ve etkinlik mekânlarıyla farklı yaş ve yetenek gruplarından ziyaretçilere açık bir deneyim sunmayı hedeflemektedir. Yöntem olarak kullanıcıların görüşlerini analiz etmek amacıyla anket çalışmasının ardından anketten çıkan veriler betimsel analiz yöntemi sayesinde katılımcıların, mekanın evrensel tasarım anlayışıyla uyumu hakkındaki genel eğilimini ölçmeyi hedeflemiştir.

Anahtar Kelimeler: Evrensel Tasarım, Müze, Erişilebilirlik, Cendere Sanat Müzesi, Yeniden İşlevlendirme

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İçmimarlık Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye, ramazan.ozsuzen@stu.fsm.edu.tr
Orcid: 0009-0000-4598-4400

² Dr. Öğretim Üyesi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul, Türkiye, uozcan@fsm.edu.tr Orcid: 0000-0003-0002-4478

UNIVERSAL DESIGN APPROACH IN ADAPTIVE REUSE: CENDERE ART MUSEUM

ABSTRACT

This study presents an analysis of museum spaces within the framework universal design principles, aiming to evaluate their accessibility and inclusiveness. The Cendere Art Museum, located in the Sarıyer district of Istanbul, is a contemporary art center that was brought into cultural use through the transformation of the former Cendere Pumping Station, an industrial heritage structure. Designed with an adaptive reuse approach that preserves the authentic character of industrial architecture, the museum seeks to offer an open and engaging experience for visitors of different ages and abilities through its exhibition areas, workshops, and event spaces. As a method, a survey study was conducted to analyze users' opinions, and the data obtained from the survey were examined using descriptive analysis in order to reveal participants' overall tendencies regarding the museum's alignment with universal design principles.

Keywords: Universal Design, Museum, Accessibility, Cendere Art Museum, Refunctioning

GİRİŞ

Endüstri mirası yapıların yeniden işlevlendirilmesi, hem kültürel sürekliliğin korunması hem de kent yaşamına nitelikli mekânlar kazandırılması açısından çağdaş mimarlık disiplininin önemli çalışma alanlarından biridir. İstanbul'un Sarıyer ilçesinde yer alan ve eski Cendere Pompa İstasyonu'nun dönüştürülmesiyle kültürel yaşama kazandırılan Cendere Sanat Müzesi de bu bağlamda dikkat çeken örneklerden biridir. Tarihî bir endüstri yapısını çağdaş bir sanat mekânına dönüştüren bu süreç, erişilebilirlik, kapsayıcılık ve evrensel tasarım ilkeleri gibi güncel mimari tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Bu çalışma, Cendere Sanat Müzesi'nin yeniden işlevlendirme sürecini evrensel tasarım bağlamında değerlendirmek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Yeniden İşlevlendirme Kavramı (Concespt of Refunctioning)

Yeniden işlevlendirme, kullanım dışı kalan ya da işlevini yitiren yapıların çağdaş ihtiyaçlar doğrultusunda yeni bir işleve kavuşturulması süreci olarak tanımlanmaktadır. Bu yaklaşım, hem kültürel mirasın korunmasını hem de yapıların sürdürülebilir biçimde yaşatılmasını amaçlayan çağdaş koruma yöntem-

lerinden biridir [1] . Yeniden işlevlendirme uygulamalarında temel amaç, yapının özgün değerlerine zarar vermeden, fiziksel, çevresel ve işlevsel açıdan yeni bir kullanım senaryosunun oluşturulmasıdır [2] .

Literatürde, yeniden işlevlendirme sürecinin; yapının mevcut durumunun analiz edilmesi, gereksinimlerin belirlenmesi, uygun müdahale türlerinin seçilmesi ve yeni işlevle uyumluluk değerlendirmesi gibi çok aşamalı bir karar mekanizmasından oluştuğu belirtilmektedir [3] . Tarihi yapılarda koruma–kullanma dengesi kritik önem taşımakta, yapıların hem özgün kimliklerinin korunması hem de çağdaş gereksinimleri karşılayacak biçimde dönüştürülmesi gerekmektedir.

Türkiye’deki çalışmalar, yeniden işlevlendirme uygulamalarının mimari, toplumsal ve çevresel açılardan çok boyutlu yararlar sağladığını ortaya koymaktadır. Uygun işlev seçiminin yapılmaması veya müdahale kararlarının yapının özgün karakteriyle uyumlu olmaması durumunda sürecin başarısız olabileceği de vurgulanmaktadır [4] . Özellikle endüstri yapıları, konutlar ve konaklar gibi farklı yapı tiplerinde yapılan araştırmalar, yeniden işlevlendirme stratejilerinin sürdürülebilirlik ve kültürel mirasın korunması açısından güçlü bir yöntem olduğunu göstermektedir [5] .

Evrensel Tasarım (Universal Design)

Evrensel tasarım, farklı kullanıcı özelliklerini dışlamadan kapsayıcı mekânsal çözümler üretmeyi amaçlayan bir yaklaşımdır. Türkiye’de yapılan akademik çalışmalar, özellikle evrensel tasarım ilkelerinin erişilebilirlik, eşitlikçi kullanım ve kullanıcı çeşitliliği açısından temel bir çerçeve sunduğunu ortaya koymaktadır. [6]

Evrensel tasarımın temelinde yer alan “eşit kullanım, esneklik, basitlik, algılanabilir bilgilendirme, hata toleransı, düşük efor gerektirme ve uygun boyut–mekân düzeni” ilkeleri, tasarımın kullanıcılar arasındaki fiziksel, bilişsel ve sosyal farklılıklardan bağımsız şekilde işleyebilmesini hedefler. Türkiye’de yapılan erişilebilirlik odaklı çalışmalarda bu ilkelerin, özellikle kamu yapıları ve ortak kullanım alanlarının planlanmasında belirleyici bir tasarım aracı olarak kullanıldığı vurgulanmaktadır. [7]

Evrensel tasarımın toplumsal boyutuna odaklanan araştırmalar ise, ilkelerin yalnızca fiziksel erişimi değil; sosyal katılımı, mekânsal eşitliği ve gündelik yaşama tam katılımı destekleyen bir kapsayıcılık yaklaşımı sunduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, evrensel tasarım ilkeleri yalnızca mekân üretim sürecine değil,

karar alma mekanizmalarına ve politik önerilere de yön veren bir çerçeve oluşturur. [8]

Son yıllarda yapılan sistematik incelemeler, Türkiye’deki akademik literatürde evrensel tasarım ilkelerinin yaygın şekilde ele alındığını, özellikle eğitim yapıları, kampüs düzenlemeleri, kamusal alanlar ve erişilebilirlik politikaları üzerine gerçekleştirilen çalışmalarda bu ilkelerin analiz edildiğini göstermektedir. Bu incelemelerde, kullanıcı çeşitliliği, güvenlik, bağımsız kullanım ve erişim kolaylığı gibi kavramların tasarım değerlendirmelerinde temel kriterler olarak benimsendiği ortaya konmuştur. [9]

Genel olarak bakıldığında, yerli literatür evrensel tasarım ilkelerinin hem kavramsal çerçevesini hem de mekânsal uygulama potansiyelini kapsamlı biçimde ele almakta; farklı yapı tiplerinde kullanıcı odaklı tasarımın temel referans noktası haline geldiğini göstermektedir.

Yeniden İşlevlendirmede Evrensel Tasarım Yaklaşımları (Universal Design Approaches in Refunctioning)

İncelenen literatür, tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi süreçlerinde mekânsal, yapısal ve kullanıcı-odaklı kararların nasıl şekillendiğini açıklayan çalışmalar ile evrensel tasarım ilkelerini ele alan araştırmaları bir araya getirir. Bazı çalışmalar her iki alanı ilişkilendirerek restorasyon süreçlerinde erişilebilirlik uygulamalarını somut örneklerle tartışırken; diğerleri daha çok iç mekân müdahaleleri, yönlendirme tasarımları veya kullanıcı deneyimi odaklı değerlendirmelere yer verir [10–15]. Genel eğilim, literatürde “restorasyon + yeniden işlevlendirme + evrensel tasarım” üçlüsünü bütüncül biçimde ele alan kapsamlı çalışmaların sınırlı olduğudur; mevcut araştırmalar daha çok vaka bazlı uygulamalar ve öneri niteliğinde değerlendirmeler sunar. Bu durum Cendere Sanat Müzesi özelinde özgün bir katkı potansiyeli oluşturur.

Koruma – Erişim Dengesi: İncelenen kaynakların büyük çoğunluğu, koruma ilkeleri ile erişilebilirlik gereksinimlerinin çoğu zaman çatıştığını belirtir. Buna göre, müdahalelerin özgün dokuya zarar vermeyecek şekilde minimal tutulması gerektiği; ancak erişilebilirliğin de ihmal edilmemesi gerektiği vurgulanmaktadır [11,13,14].

Yeniden işlevlendirilmiş bazı yapılarda kot farklarının rampa gibi eklemlerle çözülebilmesi, erişilebilirliği artırırken yapının özgün izlerini koruma potansiyelini göstermektedir [11].

Kullanıcı Odaklı Yaklaşım: Başarılı yeniden işlevlendirme projelerinin ortak özelliği, farklı kullanıcı profillerinin (engelli, yaşlı, çocuk, görme/işitme kısıtlılığı olanlar) gereksinimlerinin süreç başında tespit edilerek tasarıma entegre edilmesidir. Çeşitli çalışmalar, tarihi yapıların tüm kullanıcı gruplarına hizmet edecek şekilde düzenlenmesinin hem erişilebilirlik hem de kültürel mirasın sürdürülebilirliği açısından önemli olduğunu belirtmektedir [11,13].

Bu çerçevede, yeniden işlevlendirme süreçlerinin kullanıcı çeşitliliğini gözetmesi gerektiği ve tasarım kararlarının buna göre şekillendirildiği görülmektedir [11].

Mikro-Müdahalelerle Büyük Etki: Literatürde, her zaman kapsamlı yapısal müdahalelerin gerekli olmadığı; yönlendirme tasarımları, kontrast işaretlemeler, infografikler, uygun aydınlatma düzenlemeleri ve taşınabilir çözümler gibi küçük müdahalelerin bile erişilebilirliği önemli ölçüde artırabildiği ortaya konur [10,12]. Yeniden işlevlendirilen bazı müze örneklerinde, karşılaşılan yönlendirme sorunlarının piktogramlar, infografikler ve üç boyutlu işaretlemelerle çözüldüğü görülmektedir [12].

Politika ve Yasal Uyum: Tarihi yapıların yeniden kullanımında koruma mevzuatı ile erişilebilirlik standartlarının birlikte değerlendirilmesi gerektiği; özellikle proje başlangıcında bu çerçevenin netleştirilmesinin uygulama sürecini kolaylaştırdığı çeşitli kaynaklarda belirtilmektedir [13,14].

Yöntem Çeşitliliği: Çalışmalarda hem nicel (ölçüm, envanter, mekânsal analiz) hem nitel (gözlem, kullanıcı görüşmeleri, deneyim analizleri) yöntemlerin birlikte kullanılması, yeniden işlevlendirilmiş yapıların erişilebilirlik performansını daha bütüncül biçimde değerlendirmeyi mümkün kılar [10–14].

Müze Yapılarında Evrensel Tasarım Uygulamaları (Universal design practices in museum buildings)

Müze Dolaşım Sistemlerinde Evrensel Tasarım İlkelerinin Uygulanması (Application of universal design principles in museum circulation systems)

Müze mekânlarındaki dolaşım sistemleri, evrensel tasarımın temel uygulama alanlarından biridir. Farklı kullanıcı gruplarının güvenli ve kesintisiz biçimde hareket edebilmesi için dolaşım rotalarının erişilebilirlik kriterlerine göre değerlendirilmesi gerekmektedir. İncelenen örneklerde rampalar, kot farkları ve yönlendirme elemanlarının niteliği kullanıcı deneyimini doğrudan etkilemiş; bazı fiziksel engeller ve uygun olmayan düzenlemeler dolaşımın sürekliliğini azalt-

mıştır. Bu durum, erişilebilir dolaşım ilkelerinin müze planlamasında bütüncül bir yaklaşımla ele alınmasının önemini ortaya koymaktadır.(16, 17)

Algılanabilir Bilgi Sunumu: Yönlendirme, Grafik Tasarım ve Bilgilendirme Sistemleri (Perceived Information Presentation: Navigation, Graphic Design, and Information Systems)

Ziyaretçilerin mekân içerisinde yönlerini doğru şekilde bulabilmesi, evrensel tasarım anlayışının “algılanabilir bilgi” ilkesinin temel bir gereğidir. Yönlendirme grafiklerinde kullanılan renk, tipografi ve sembol düzeni ziyaretçi deneyimini doğrudan etkilemektedir. Bilgilendirme sistemlerinin tutarlı olmaması veya farklı kullanıcı profillerini göz ardı eden bir tasarım, bilgiye erişimi güçleştirmekte ve mekânsal okuma sürecini zorlaştırmaktadır. Bu bulgular, grafik tasarım ile mekân tasarımının birlikte ele alınmasının önemini ortaya koymaktadır. (12)

Farklı Kullanıcı Profilleri İçin Erişilebilir Giriş ve Dolaşım Alanlarının Tasarlanması (Designing Accessible Login and Navigation Areas for Different User Profiles)

Evrensel tasarım, müze mekânlarının yaşlılar, çocuklar, tekerlekli sandalye kullanıcıları ve geçici hareket kısıtlılığı yaşayan bireyler dahil olmak üzere tüm kullanıcılar için erişilebilir olmasını amaçlar. İncelenen örneklerde dolaşım alanlarının genişlikleri, rampaların nitelikleri ve kot farklarının çözümlenme biçimleri değerlendirilmiş; bazı uygulamalarda bu gereksinimlerin yeterli düzeyde karşılanmadığı görülmüştür. Bu değerlendirmeler, farklı kullanıcı ihtiyaçlarının tasarımın planlama aşamasına erken dönemde entegre edilmesi gerektiğini göstermektedir. (16, 17)

Yeniden İşlevlendirilen Müze Yapılarında Tarihî Doku ile Erişilebilirlik Çözümlerinin Bütünleştirilmesi (Integrating Historical Fabric and Accessibility Solutions in Repurposed Museum Buildings)

Tarihî yapıların müze işlevine dönüştürülmesi sürecinde, özgün mimari öğelerin korunması ile erişilebilirlik çözümlerinin birlikte uygulanması önemli bir tasarım problemidir. İncelenen projelerde, tarihî dokunun korunduğu alanlarda dolaşım sürekliliğini sağlamak amacıyla yapılan eklemeler, yapının özgün karakterine zarar vermeden çözülmüştür. Bu durum, yeniden işlevlendirme süreçlerinde erişilebilirlik ile koruma ilkelerinin uyumlu biçimde bütünleştirilmesi gerektiğini göstermektedir.

(15, 10)

Müze Mekânlarında Bilgiye, Deneyime ve İçeriklere Eşit Erişim Sağlayan Tasarım Yaklaşımları (Design Approaches That Ensure Equal Access to Information, Experience, and Content in Museum Spaces)

Evrensel tasarım ilkeleri, müze ziyaretçilerinin sergilenen içeriklere eşit şekilde erişebilmesini ve mekân deneyimini benzer düzeyde yaşayabilmesini amaçlar. Sergileme üniteleri, bilgilendirme panoları ve etkileşimli öğelerin erişilebilirliği değerlendirildiğinde, bazı örneklerde bilgi aktarımının yetersiz kaldığı görülmüştür. Bu durum, kapsayıcı sergileme stratejilerinin tüm kullanıcı profilleri için erişilebilir bir müze deneyimi sağlamada önemli olduğunu göstermektedir.(12, 17)

Müze Mekânlarında Güvenli, Hata Toleranslı ve Kullanıcı Dostu Tasarım Stratejileri (Design Approaches That Ensure Equal Access to Information, Experience, and Content in Museum Spaces)

Güvenlik, hata toleransı ve kullanıcı dostu mekân kurgusu, evrensel tasarım anlayışının tamamlayıcı unsurlarıdır. Yönlendirme eksiklikleri ve dolaşım alanlarındaki belirsizlikler, ziyaretçilerin yanlış yönlendirilme riskini artırmakta; bu durum mekân kullanımının güvenliğini olumsuz etkilemektedir. İncelemeler, güvenli dolaşım sağlamak için açık, okunabilir ve hata toleranslı tasarım kararlarının sistematik biçimde uygulanması gerektiğini göstermektedir. (12, 16, 17)

MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışmada deneysel metot, müze mekânının evrensel tasarım anlayışıyla olan uyumunun kullanıcı algısı üzerinden değerlendirilmesi amacıyla kurgulanmıştır. Müze mekânlarında kullanıcı deneyimi, erişilebilirlik, algılanabilirlik ve kapsayıcılık gibi kriterler doğrultusunda değerlendirilmektedir. (18) Araştırma sürecinde, müze kullanıcılarından elde edilen nicel veriler aracılığıyla mekânsal deneyimin erişilebilirlik, algılanabilirlik ve kullanım kolaylığı gibi evrensel tasarım kriterleri bağlamında analiz edilmesi hedeflenmiştir. Anket kapsamında oluşturulan erişilebilirlik, algılanabilirlik, güvenlik, basitlik ve sezgisellik ile kapsayıcılık kriterleri; evrensel tasarımın eşit kullanım, kullanımda esneklik, basit ve sezgisel kullanım, algılanabilir bilgi, hataya tolerans, düşük fiziksel çaba ile yaklaşım ve kullanım için uygun boyut ve mekân ilkeleri dikkate alınarak yapılandırılmıştır.

Çalışma kapsamında deneysel yöntem, kontrollü bir laboratuvar ortamından ziyade, gerçek kullanıcı deneyimlerine dayalı veri toplama ve bu verilerin istatistiksel yöntemlerle değerlendirilmesi şeklinde ele alınmıştır. Bu doğrultuda, evrensel tasarım ilkelerine göre hazırlanan anket formu müze kullanıcılarına uygulanmış; elde edilen veriler Jamovi istatistik yazılımı kullanılarak analiz edilmiştir. Uygulanan yöntem sayesinde, katılımcıların müze mekânının evrensel tasarım anlayışıyla uyumu hakkındaki genel eğilimlerinin ortaya konması ve mekânın kullanıcı odaklı bir perspektifle değerlendirilmesi amaçlanmıştır

Malzemeler ve Hazırlama Teknikleri (Materials and Preparation Techniques)

Araştırmanın deneysel materyalini, müze kullanıcılarına uygulanan ve evrensel tasarım ilkelerine dayalı olarak hazırlanan anket formu oluşturmaktadır. Anket soruları, literatür taraması sonucunda belirlenen erişilebilirlik, algılanabilirlik ve kullanım kolaylığı gibi temel kriterler doğrultusunda yapılandırılmıştır.

Katılımcıların mekâna ilişkin değerlendirmeleri beşli Likert ölçeği kullanılarak ölçülmüş, elde edilen veriler dijital ortama aktarılarak Jamovi istatistik yazılımı aracılığıyla analiz edilmek üzere hazırlanmıştır.

Malzemelerin Karakterizasyonu (Characterization of materials)

Anket uygulaması sonucunda elde edilen nicel veriler, Jamovi yazılımı kullanılarak betimleyici istatistik yöntemleriyle analiz edilmiştir. Katılımcıların mekânın evrensel tasarım ilkeleriyle uyumuna ilişkin değerlendirmeleri, ortalama değerler ve dağılımlar üzerinden incelenerek genel eğilimler ortaya konmuştur.

Bu analiz süreci, müze mekânının evrensel tasarım anlayışıyla olan ilişkisini kullanıcı algısı üzerinden değerlendirmeye olanak sağlamış ve elde edilen bulgular doğrultusunda mekânın güçlü ve geliştirilmesi gereken yönleri belirlenmiştir.

BULGULAR VE TARTIŞMALAR

Bu bölümde, Cendere Sanat Müzesi'nin evrensel tasarım ilkeleri doğrultusunda değerlendirilmesine yönelik olarak uygulanan anket çalışmasından elde edilen bulgular sunulmaktadır. Anket kapsamında katılımcıların mekâna ilişkin algı ve deneyimleri, belirlenen evrensel tasarım kriterleri çerçevesinde nicel olarak analiz edilmiştir. Elde edilen veriler, tanımlayıcı istatistikler ve kriter bazlı ortalama değerler üzerinden değerlendirilerek sunulmuştur.

Tanımlayıcı İstatistikler (Descriptive Statistics)

Bu başlıkta katılımcıların Cendere Sanat Müzesi’ni evrensel tasarım ilkeleri bağlamında değerlendirmelerine ilişkin tanımlayıcı istatistik bulgular sunulmaktadır. Anket soruları beş grup altında, evrensel tasarım ilkelerine göre gruplandırılarak birer kriter haline getirilmiştir ve analiz edilmiştir. Anketten elde edilen veriler üzerinden her bir kriter için ortalama, medyan, standart sapma, minimum ve maksimum değerler hesaplanmış ve katılımcı eğilimleri nicel olarak ortaya konmuştur. Bu istatistikler, katılımcıların mekâna yönelik genel değerlendirme düzeylerini betimlemek amacıyla kullanılmıştır.

Aşağıdaki Tablo 1’de sunulan bulgular incelendiğinde, katılımcıların evrensel tasarım kriterlerine yönelik değerlendirmelerinin kriterler arasında farklılık gösterdiği görülmektedir. Algılanabilirlik kriteri en yüksek ortalama değere (Ort.=3.83) sahipken, erişilebilirlik kriteri görece daha düşük bir ortalama değer (Ort.=3.41) almıştır. Diğer kriterlerin ortalama değerlerinin 3.60–3.80 aralığında yer aldığı belirlenmiştir. Medyan değerler incelendiğinde, kriterlerin çoğunda medyanların ortalama değerlerin üzerinde olduğu görülmektedir. Standart sapma değerleri, bazı kriterlerde katılımcı görüşlerinin daha homojen dağıldığını, bazı kriterlerde ise daha değişken bir dağılım sergilediğini göstermektedir. Tüm kriterlerde minimum ve maksimum değerlerin ölçeğin tamamını kapsadığı belirlenmiştir.

Tablo 1. Tanımlayıcı İstatistikler (Table. Descriptive Statistics)

İstatistik	Erişilebilirlik Ortalaması	Algılanabilirlik Ortalaması	Güvenlik Ortalaması	Basitlik & Sezgisellik Ortalaması	Kapsayıcılık Ortalaması
Mean	3.41	3.83	3.66	3.78	3.63
Median	3.80	4.00	4.00	3.75	3.89
Standard Deviation	1.20	0.946	1.10	0.841	1.09
Minimum	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00
Maximum	5.00	5.00	5.00	5.00	5.00

Bulguların Evrensel Tasarım İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi (Assessment of the Findings in the Context of Universal Design Principles)

Bu bölümde, anket çalışması sonucunda elde edilen kriter bazlı bulgular, evrensel tasarım ilkeleri çerçevesinde ele alınmaktadır. Kullanıcılardan toplanan veriler doğrultusunda hesaplanan ortalama ve dağılım değerleri, müze mekânının erişilebilirlik, algılanabilirlik, güvenlik, basitlik ve sezgisellik ile kapsayıcılık açısından nasıl değerlendirildiğine ilişkin genel bir görünüm sunmaktadır. Elde edilen bulgular, müze mekânının evrensel tasarım ilkeleriyle olan uyumunun genel hatlarıyla değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır.

Erişilebilirlik kriterine ilişkin bulgular incelendiğinde, katılımcı değerlendirmelerinin genel olarak orta düzeyin üzerinde seyrettiği görülmektedir. Bununla birlikte, erişilebilirlik kriterine ait standart sapma değerinin görece yüksek olması, katılımcı değerlendirmeleri arasında belirgin farklılıklar bulunduğu işaret etmektedir. Bu durum, mekânın erişilebilirlik özelliklerinin kullanıcılar tarafından homojen bir biçimde algılanmadığını ve bazı kullanıcıların bu konuda daha eleştirel değerlendirmelerde bulunmuş olabileceğini düşündürmektedir. Bu farklılaşma, erişilebilirlik kavramının katılımcılar tarafından aynı ölçütler çerçevesinde değerlendirilmemiş olabileceğini ve değerlendirme sürecinde bireysel algı ve bilgi düzeylerinin etkili olabileceğini düşündürmektedir.

Algılanabilirlik kriterine ilişkin bulgular, katılımcı değerlendirmelerinin genel olarak yüksek düzeyde seyrettiğini göstermektedir. Bu durum, müze mekânında bilgi, yönlendirme ve mekânsal kurgunun kullanıcılar tarafından büyük ölçüde anlaşılır ve okunabilir bulunduğu işaret etmektedir. Algılanabilirlik kriterine ait standart sapma değerinin görece düşük olması, katılımcı değerlendirmeleri arasında daha tutarlı bir dağılım bulunduğunu düşündürmektedir. Bu bulgu, algılanabilirliğe ilişkin mekânsal özelliklerin kullanıcılar tarafından benzer biçimde deneyimlendiğini ve ortak bir algı düzeyinin oluştuğunu göstermektedir.

Güvenlik kriterine ilişkin bulgular incelendiğinde ise katılımcı değerlendirmelerinin genel olarak orta düzeyin üzerinde yer aldığı görülmektedir. Bu durum, müze mekânının kullanıcılar tarafından büyük ölçüde güvenli olarak algılandığını düşündürmektedir. Bununla birlikte, güvenlik kriterine ait standart sapma değerinin algılanabilirlik kriterine kıyasla daha yüksek olması, kullanıcı değerlendirmeleri arasında belirli farklılıklar bulunduğu işaret etmektedir. Bu farklılaşma,

mekânsal güvenliğe ilişkin algıların kullanıcıların bireysel deneyimleri ve mekânla kurdukları ilişkiye bağlı olarak değişebileceğini göstermektedir.

Basitlik ve sezgisellik kriterine ilişkin bulgular, katılımcı değerlendirmelerinin genel olarak orta-üst düzeyde seyrettiğini göstermektedir. Bu sonuç, müze mekânının kullanımının ve mekânsal kurgusunun kullanıcılar tarafından büyük ölçüde anlaşılır ve sezgisel bulunduğunu düşündürmektedir. Standart sapma değerinin görece düşük olması, katılımcı değerlendirmeleri arasında belirgin bir tutarlılık bulunduğuna işaret etmektedir. Bu durum dolaylı olarak, basitlik ve sezgisellik açısından mekânın kullanıcılar tarafından yeterli bulunduğunu anlatmaktadır.

Kapsayıcılık kriterine ilişkin bulgular incelendiğinde, katılımcı değerlendirmelerinin genel olarak orta düzeyin üzerinde yer aldığı görülmektedir. Bu durum, müze mekânının farklı kullanıcı profilleri açısından genel olarak kapsayıcı olarak algılandığını düşündürmektedir. Bununla birlikte, kapsayıcılık kriterine ait standart sapma değerinin görece yüksek olması, kullanıcı değerlendirmeleri arasında farklı algı düzeylerinin bulunduğuna işaret etmektedir. Bu farklılaşma, kapsayıcılık kavramının kullanıcılar tarafından farklı biçimlerde yorumlanmış olabileceğini ve bireysel deneyimlere bağlı olarak değerlendirmelerin değişebileceğini göstermektedir. Ek olarak bu farklılaşma, kapsayıcılık kriterinin değerlendirilmesinde kullanıcıların mekânsal ve sosyal çeşitliliğe ilişkin beklentilerinin birbirinden ayrışabildiğini ve kapsayıcılığa ilişkin bazı mekânsal özelliklerin tüm katılımcılar tarafından aynı ölçüde dikkate alınmamış olabileceğini göstermektedir.

Bulgular bir bütün olarak ele alındığında, evrensel tasarım ilkeleri bağlamında müze mekânının farklı kriterler açısından değişken algılar ürettiği görülmektedir. Erişilebilirlik ve kapsayıcılık kriterlerinde gözlenen dağılım farklılıkları, bu alanlarda kullanıcı değerlendirmelerinin homojen bir yapı sergilemediğine ve mekânın bu ilkeler çerçevesinde değerlendirilmesinde ayrışmalar bulunduğuna işaret etmektedir. Buna karşın algılanabilirlik kriterine ilişkin bulgular, kullanıcı değerlendirmelerinin daha tutarlı bir dağılım gösterdiğini ve mekânsal kurgunun okunabilirliği açısından görece olumlu bir algı düzeyinin oluştuğunu düşündürmektedir. Bu durum, müze mekânının bazı evrensel tasarım ilkeleri açısından güçlü yönler barındırırken, bazı ilkeler bağlamında ise geliştirilmesi gereken alanlara sahip olabileceğini ortaya koymaktadır.

Bu bölümde sunulan bulgular, Cendere Sanat Müzesi'nin evrensel tasarım ilkeleriyle olan ilişkisini kullanıcı değerlendirmeleri üzerinden ortaya koymaktadır. Kriter bazlı analizler, mekânın algılanabilirlik açısından daha tutarlı ve olumlu bir değerlendirme aldığını, erişilebilirlik ve kapsayıcılık kriterlerinde ise kullanıcı algılarının daha değişken bir dağılım sergilediğini göstermektedir. Elde edilen bu bulgular, müze mekânının evrensel tasarım bağlamındaki güçlü ve geliştirilmesi gereken yönlerine ilişkin genel bir çerçeve sunmakta olup, çalışmanın sonuç bölümünde daha bütüncül bir değerlendirme ile ele alınacaktır.

SIMGELER

Mean : Bir veri kümesindeki tüm değerlerin toplamının, değer sayısına bölünmesiyle elde edilen aritmetik ortalaması.

Median : Sıralı bir veri kümesindeki tam orta değerdir. Verilerin %50'sinin bu değerden küçük veya eşit, %50'sinin ise bu değerden büyük veya eşit olduğunu gösterir.

Standard deviation : Veri kümesindeki değerlerin ortalamadan ne kadar saptığını gösteren istatistiksel ölçü.

SONUÇ

Bu çalışma, Cendere Sanat Müzesi'nde gerçekleştirilen yeniden işlevlendirme sürecinde mekânın evrensel tasarım ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmesini amaçlamıştır. Kullanıcı değerlendirmeleri, mekânın algılanabilirlik ve basitlik-sezgisellik boyutlarında genellikle olumlu ve tutarlı bir algı ortaya koyduğunu göstermektedir; bu durum, mekânın bilgi ve yönlendirme sistemleri ile kullanım kolaylığı açısından güçlü yönler barındırdığını ortaya koymaktadır.

Erişilebilirlik ve kapsayıcılık boyutlarında ise kullanıcılar arasında daha farklı algılar gözlenmiş, bazı kullanıcıların mekânı değerlendirme biçimleri arasında belirgin çeşitlilik bulunmuştur. Bu durum, mekânın bu boyutlarda evrensel tasarım ilkelerine tam olarak uyum sağlamadığı alanlar olabileceğini düşündürmektedir. Güvenlik boyutu genel olarak orta ve üst düzeyde algılanmış, mekânın kullanıcılar için büyük ölçüde güvenli bir ortam sunduğu anlaşılmıştır.

Bu bulgular, müze mekânının bazı evrensel tasarım ilkeleri açısından güçlü yönler barındırdığını, bazı alanlarda ise geliştirmeye açık olduğunu ortaya koymakta;

çalışmanın sonuç kısmı, kullanıcı değerlendirmeleri temelinde mekânın güçlü ve iyileştirilmesi gereken yönlerine dair kısa ve bütüncül bir çerçeve sunmaktadır.

KAYNAKÇA

[1] Özçakır, Ö. (2023). Tarihi yapıların yeniden işlevlendirme sürecini ulusal mimarlık ödüllü endüstri mirası üzerinden tartışmak. TÜBA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi, (28), 87–103.

[2] Kutlu, İ., & Ergün, R. (2021). Tarihi yapılarda yeniden işlevlendirme süreçlerine sistematik bir yaklaşım: Atik Valide Külliyesi örneği. Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi.

[3] Yalçın, İ. C., & Kurak Açıcı, F. (2023). Yeniden işlevlendirme kapsamında tarihi Tahir Ağa Konağı. İMÜ Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Dergisi.

[4] Eryiğit, Z. B., & Anıtkar, S. (2021). Yeniden işlevlendirilmiş endüstri yapılarında mekân algısı. İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi.

[5] Biber, K., & İslamoğlu, Ö. (2023). Tarihi yapıların yeniden kullanımı: Nemlizade Konağı. Artium: Architecture, Urbanism, Design and Construction Journal.

[6] Evrensel tasarım. (2003). Tasarım Kuram Dergisi.

[7] Akyıldız Hatırnaz, A. (2019). Ergonomi çerçevesinde eşitlikçi mekân üretim yaklaşımı olarak “evrensel tasarım” kavramı. Ergonomi Dergisi.

[8] Zeyrek Çepehan, İ., & Güller, E. (2020). Evrensel tasarım kapsamında herkes için erişilebilir tasarım. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi.

[9] Bulut, B., & Halaç, H. H. (2023). Üniversitelerde evrensel tasarım yaklaşımı çalışmaları üzerine sistematik bir literatür analizi. Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi.

[10] Khor-shid, A. R., & Yıldız, N. (n.d.). Yeniden işlevlendirilen bir han yapısı ve iç mekân müdahaleleri: Eminönü Muhsinzade Han örneği. Modul-Ar Journal.

[11] Acar Ata, İ., & Yılmaz, S. (2023). Tarihi yapıların yeniden kullanımında evrensel tasarım yaklaşımı.

[12] Öztürk, & Armutcı. (n.d.). PTT Pul Müzesi’nin yeniden işlevlendirilmesi ve iç mekân yönlendirme grafiklerinin analizi.

[13] Erten Bilgiç, D. (2021). Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesinde herkes için tasarım: Cinci Han örneği.

[14] Üstüncan, S. (2022). Yeniden işlevlendirilmiş tarihi yapılarda kapsayıcı tasarım yaklaşımı: Atatürk Orman Çiftliği bira fabrikası hamamı örneği.

[15] Aktan, E. (2025). Bir endüstriyel yapının müzeye dönüşümü üzerine bir inceleme: İzmir Tekel fabrikası. Sanat ve Tasarım Dergisi.

[16] Sayar, G., & Arat, Y. (2024). Evrensel tasarım kriterleri bağlamında Konya Kelebekler Vadisi Müzesi'nin incelenmesi. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi.

[17] Özışık Yapıcı, O. (2022). Erişilebilir turizmde evrensel tasarım ilkele-
rinin Samsun Kent Müzesi örneğinde değerlendirilmesi.

[18] Durgun Şahin, Y., & Sirel, B. (2024). Yaya güzergahlarında erişilebi-
lirlik düzeylerinin belirlenmesi: Çukurova Üniversitesi yerleşkesi örneği. Gazi
Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi.